

PREUS

Artá Un trimestre . . .	175 ps.
A Fora. id.	2'00 *
América Id.	2'50 *
France Id.	3'00 *

Número solt: 15 cts

Redacció i administració
Quatre Cantons, 3
ARTA (Mallorca)

LEMAN

SETMANARI CATOLIC MALLORQUI

PREGAU A DEU EN CARITAT
PER L'ÁNIMA

DE D. JUAN SANCHO LLITERAS

ADVOCAT

EL QUAL MORI A LA NOSTRA VILA DIA 6 DE DESEMBRE
ALS 70 ANYS D'EDAT I CONFORTAT AMB LA BENDICIÓ APOSTÓLICA

(A. C. S.)

Sa Sra. esposa D^a. Margalida Nebot, sos fills D. Sebastiá, D^a. Maria i D^a. Catalina; ses germanes D^a. Antónia i D^a. Maria germans i germanes polítics, nebots, nebes, cosins i demés parents, al fer a sobre a sos amics tan gran pèrdua les demanen el tenguin present en ses oracions pel Descans etern de la seva ànima.

L'Ilm. i Rm. Sr Bisbe de Mallorca s'ha dignat concedir indulgències en la forma de costum.

OR VELL

Es de planyer l'ignorància en qüestions d'Història, de la major part dels que volen ésser i a voltes passen per mallorquins devots i bons amadors de la volguda Roqueta. Sabeu, així sí, que fou conquistada la nostra Illa pel Rei En Jaume, i tot lo més sabrán els quatre aconteixements de més relleu, de l'Història merament externa, però no heu ha que cercar un coneixement de la formació i vida de les institucions d'aquell temps, i si ens fixam especialment en les insti-

tucions jurídiques, tan estimades dels nostros avis, aquesta ignorància és encara més grossa i lamentable, doncs els micerers mallorquins en sa gran majoria, per una incomprendible inèrcia mental, quant no per convenir als seus interessos no s'han preocupat, per desgràcia, ni poc, ni gens, d'amar a nodrir la seva intel·ligència en les fonts pures dels monuments legals; ans al contrari ells mateixos contribueixen a la mort dels restes que ens deixaren el Codi Civil i les sentències del Tribunal Suprem (moltes de les quals son destraldades a las rels del que fou

abre esponent del nostros dret, a l'ombra del que visqueren en jorns millors, als nostros avant passats) agafant i a vegades pels cabells, els articles d'aquells i aprofitant aqueixes sentències, fins i tot les més contràries al nostros Dret. Hei ha, val a dir-ho, excepcions de cada dia més nombroses de detrats que s'preocupen d'estudiar la nostra legislació, dita impròpiament foral, quant per son neixement i vida és per complet diferent de s'anomenada, també impròpiament comú. I si no quins son els treballs d'investigació, d'història, crítica o comentari fets a

nostros monuments legals? El primer d'ells i més important és la Carta Franquesa de la que en va fer un estudi seriou en Bonet Pons i Fàbregues i i de la que'n darem una sensilla idea.

Un cop conquistada Mallorca, el Rey En Jaume es va trobar devant un problema més important, si cap, que la conquesta, l'organització de les terres novament caigudes baix del seu domini, i els fonaments d'aqueixa organització els e posá en la Carta Franquesa constituint lo Regne de Mallorca, deslligat per complet de Catalunya continental, és a

dir, fou ja de sa fundació essencialment autònoma; tenent com a sobirà director i únic al Conqueridor; va esser donada l'any 1230.

En dita Carta Franquesa hi ha disposicions de diversos ordres, essent però, les més importants les que tracten de Dret públic (polític), les quals acusen neta i fortament una tendència regeneradora de la classe humil, trepitjada, escarnida, i befaada sota el poder casi absolut dels senyors feudals, que exigien del pagés prestacions tan irritants e injustes, com els «mals usos» que pesaven sobre els pobres «remenças». Les disposicions sàbies i previsoras del gran Rei allunyaren de Mallorca el perill del feudalisme posant traves al excessiu predomini dels senyors, desterrant en absolut totes aquelles prestacions que tant rebaixaven els pagesos fins a convertir-los amb esclaus de la terra («pagés de remença» y «siervo de la globa»); així ho prohibeix expressament en lo que en podríem dir Constitució política del nou Regne, muntat amb una base d'igualtat tant estranya en aquell sigle XIII, que com diu en Benet Pons i Fàbregues, li escua molt bé el dictat de Rei democràtic. Avançant prop de dos sigles a Catalunya continental, conseguí l'alliberació dels pagesos de remença o re-empso (qu'eren esclaus de la terra, doncs estaven lligats a ella, i en sos transpassos anaven al non propietari, talment com si formassen part del manso; per poder deixar la terra a qui estaven adscrits era necessari heu consentís el senyor, generalment mitjançant la paga d'una certa cantitat, el preu de redempció) que no existiren aquests a Mallorca; a la península duraren fins la Sentència arbitral de 1486, donada per En Ferrán el Catòlic després d'haver corregut rius de sang de pagesos per conseguir-ho.

La remença era el principal causant i base dels altres mals usos, doncs per estar subjectes a ells era necessari esser remenças; per aixó desapareguda i prohibida aquesta institució, era lògic i natural l'extinció dels altres mals usos, però el gran Conqueridor no s'accontentà amb aixó, ans encare per més seguretat va prohibir expressament tots els altres. Així vegem en lo II capítol, referint-se a los bens adquirits en aquesta illa pels nous pobladors, que diu «...è pasents d'aquelles for ab enfant o sens enfant totes vostres voluntats...» lo qual està de rel'el mal us dit d'«exorquia o intestina» a Catalunya i conegut amb lo nom

de «manyeria» a Lleó i Castella: Era aquest, cert dret que tenia el senyor a una part (quo fou variable segons els temps i els llocs) a l'herència del pagés que moria sens fills.

Abolix també expressament la «eugúcia» el més odiós i denigrant dels mals usos per l'absurda intervenció que donava al senyor en la vida privada de la família del pagés.

Peró lo capítol capital de la Carta-Franquesa, l'innovació marevellosa fou l'inviolabilitat de domicili, establerta per lo capítol XVII i per poder-se fer càrrec de l'importància extraordinària d'eix privilegi, cal tenir en compte l'època que va ésser donada, neteats anys eura, en ple sigle XIII, quant el feudalisme estava fort i potent, tant que's pot dir que'l poder reial estava subordinat a la voluntat dels barons, els quals no permetien dintre de sos dominis altra autoritat que la seva pròpia, i al oensemps fortament aferrats als privilegis que sa noblesa els donava demunt les persones i bens dels seus vassalls. Considerant aixó, es comprén la força de voluntat i energia del gran Rei, que concedí a tals privilegis sense por als seus barons els drets dels quals minyava. No es sap quo més admirar, si el sentit del Rei posant traves a l'arbitrarietat característica de l'administració de justícia en aquell temps o la seva valentia fent acalar el cap als nobles i acceptar els privilegis que contenia la Carta-Franquesa, dictada amb el fi de fer acontentar pobladors que courassin les terres i les defensassin dels serrahins si fos precis, ço que va ésser la causa de aquesta i moltes altres franqueses, que si Deu ho vol anirem veient.

III. LUCIUS

Artá MCMXXV

El darrer moli

el vell moli que está aixalat es un colom qui ja no vola, es un cor gran qui ja no bat, es un gegant qu'al vent dançava i amb sos llargs braços [menaçava] la minyonia que jugava i se menjava tot el blat.

Com un esbart de coloms blancs, voltant la vila tonetjan els molins sensa ales. Ara han desmuntat les antenes des moli d'En Leu i ja no girarán mai més les veles inflades pel vent.

Ja no ballará el gigant assustant la minyonia i el temps i la codícia ferán befa de la torre

que caurá derruida. Artá, que ja conserva tan poques coses belles perdrá del tot aquestes torres blanques que son com un anhel demunt cada altura.

El moliner, no veurá més tota l'amplària de la vall, mentres gisquen les antenes, giravoltant com si volguessin fugir volant dins el cel inmens.

Un pensador ha trobat, en el moli de vent el sentit ideal de la vida: volar per l'espai infinit de l'il·lusió, qu'es nodriment de l'ànima, però amarrat a la terra per estillar la blanca farina, sustent del cos. Ja no voltetjarán més els molins. Gayrebé ja no volen els esperits. Hi ha un bell llibret anglés sobre els nostres molins que conservarà el recort de les blanques torres; pot ser no serà massa demanar als nostres artistes que completin lo que feren els extranys. Que'ls ho fassin tot d'una perque aviat no quedarà res d'aquesta indústria que estava tan unida a la vida del poble.

El moli de vent és estat vençut sense batalla, per les farineres mecàniques. Però, no cregneu ço que diuen que 'ls vents no son els mateixos que'n temps primer; pot ser siga cert, que'l vent dels molins baixos siga returat una mica per els ametlarás novells; però és la peresa la que fa preferir els motoretos. La força del vent és i sempre serà molt barato, i si ara costa girar el feixuc mecanisme del moli es pot perfeccionar i enlleugerir aplicant-li coixinets de bolles i tantes altres coses que saben els mecànics, tot i servant l'aspecte exterior.

I amb els molins desapareixerán els moliners. Un home que viu al aire lliure, que fa presoner cosa tant incoercible com el vent que al pujar al terrat extén la mirada fins a la fita llunyana de les montanyes que sembla que guanten la volta inmensa del cel, no pot tenir la mateixa psicologia que l'obrer que guaita al cel per un finestró barrat com una presó. Les molineres rosses, com el blat, han estat cantades a tot temps pels poetes. Siguin aquests cants recordança de lo que ha passat per a sempre, i servin eternament aquets versos la flaire delitosa d'una bellesa que's pert.

El moli era una institució patriarcal; el pare deixava per herència als fills la torre bastida enlaira, de cap al cel, i el vent que's llibertat. I amb el moli els dava un ofici noble. Els que van per el mon lluitant per la vida, saben tot lo que vol dir ço de tenir un ofici.

El gran cor del moli ja no bat. S'han acopat totes les ales i els coloms ja no volarán mai més rompent l'aire puríssim amb una ànsia de llibertat.

Adeu, vells molins que heu dat nodriment a tantes genera-

cions d'artanencs. La gent d'ara desagraïda esbucará les vostres torres i viurá planera sense conèixer mai el pler de negar-se dins l'infinit.

J. S. B.

En el "Círculo Artanense"

NOVA SOCIEDAT

Per haver-ne publicades ja alguns gazetilles, tenen ja notícia els nostros lectors de la fundació d'una nova societat que du el non de «Círculo Artanense». Encara que no tenga fins d'alta volada, ja que no té més objecte que l'entrevista i entreteniment dels socis, és d'aplaudir la seva constitució, ja que els artanencs fins ara hem estats disgregats, sense contacte, amb lo qual son sempre fluixos els vincles socials.

Molts d'anys mos hem lamentats d'aqueixa manca de sociabilitat; però per forsa havia de venir la reacció i que aquesta hi és heu diu el gran número de societats que dins pocs anys s'han fundades.

Es ver que convendria que totes les que se formin duguin ideals de progrés i cultura ben entesa, però així com els nins al anar a escola comencen per les primeres lletres com a fonament del estudi de grans obres, així el públic que socialment parlant és un nin, ha de comensar per aprendre d'unirse, de posarse en contacte, de congeniar; amb els demés i per aixó convenen societats com el «Círculo Artanense» les quals poden fer aquesta obra d'acostament, d'unió, i sobre aquets fonaments és de creure que més envant s'hi aixecarán ideals que entre els mateixos socis tendrán calor i entusiasme. Qui és capaç a sebre que pot arribar a sortir d'una llavoretà com aquesta?

Benvinguda sia, idó, aqueixa nova societat i Deu vuya que cresqui, i que prest sia abre esponerós que posi branques i que aquestes donin fruits bons i abundants.

INAUGURACIO

Diumenge passat, s'inaugurá el local d'aqueixa nova societat que está domiciliada en el pis de la casa n.º 14 del c. de Rafel Blanes o sia demunt ca'n Francesc Garreta. S'adorná el local posant en la paret de front un quadro de S. M. el Rei Alons XIII engarriandat amb flors i la bandera espanyola la qual estigué també en el balcó tot fo dia.

A les 9 del mati prengueren xicó i ati amb abundància tots els socis.

El veapre a les 7 i mitja la banda «Filarmonica Massanet» doná un concert devant el local citat tocant les passes sigüents 1.ª. Monteria (pasdobla). 2.ª. Rosamunda (danza) de Schubert. 3.ª. Aria de Tenor de l'Opera de Lombardi. 4.ª. Regalo de Boda (Serenata) d'an Sotul-lo. 5.ª. Tesoro mio (tanda de valsos). 6.ª. Memorando (pasdobla) per S. Miquel. Hi havia moltíssima gent escoltant; aquell carter estava animadíssim. Tot seguit foren obsequats els músics amb un espléndit refresc, tocant la banda la Marxa Real a petició d'alguns socis.

de molt alt rang social.

Cal fer notar la gran activitat que per aquest acte demostraren el President D. Rafel Quetglas, el Vicepresident D. Pere Ferrer (a) Banc i D. Rafel Carrò (a) Julianet, entusiastes fundadors de la mateixa.

ACTES GENEROSOS

Alemanes del donatiu que aqueixa societat feu en el malalt Sebastià Ginnar de que parlaré ja, dilluns passat dona també 15 pts. a la Vd^a. d'en Rafel Comina (a. c. s.) el mateix dia de la mort d'aquest.

Son actes aquests qui honran a la societat que les fa i a les persones que les promouen.

**

Desitjam a la novella entitat, prosperitat i llarga vida i que tot quant faci sia pel bon nom i progrés de la nostra vila.

D. Juan Sancho Litteras

La notícia de la mort d'aqueix amic entusiasta de LLEVANT, mos causà, com a tot el poble, una gran sorpresa. Les campanes de la Parròquia i del Convent, ventant a mort a les cinc de la matinada del diumenge, anunciaren al poble la mort d'un personatge de relleu, però poc esperavem que fos la del amic amb a qui havíem conversat el dia abans i del que sabíem disfrutava de completa salut. Mes, així fou. Se colgà el dissapte a vespre ben bó i i devers les 11 i mitja sentint-se atacat fortament, tenguè forsa encara per aixecarse, vestir-se i anar a cridar la seva esposa per dirli que se moria i efectivament quedà en sos braços en aquell mateix instant. Se corregué als medges i al mateix temps als auxilis espirituals, però res pogueren els primers i sols se li administrà el sagrament de l'Extremunció i Bendició apostòlica perquè ja no dava senyals de vida. Havia entregada l'ànima a Deu per efecte d'una engina de pit.

La notícia corregué de boca en boca a les primeres hores de la matinada i tot el dia fou visitadíssima la casa mortuòria com fou concorreguda l'acompanyada que se feu en creu alsada a les 4 i mitja del capvespre i numerosíssima la que assistí al ofici funeral que se celebrà dimecres a la Parròquia i al Convent a lo qual prova el renom de la família.

Mort a l'edat de 70 anys. Era miger i Exercí el càrrec de Segretari municipal de la nostra vila durant 11 anys i el de Jutge municipal durant 16.

Tenia un caràcter franc en extrem; sa boca parlava sempre tal com son cor batejava. Qui li sentia dir el pro i la contra dels projectes que en la vila se suscitaven podia creure-lo un con-

trari de tota innovació; però no era així, sinó al contrari. Tota idea o projecte beneficiós per Artà era per ell epoiat. Prova d'aixó és lo que feu pel ferrocarril i fins pel nostre setmanari del qual fou sempre un entusiasta subscriptor i col·laborador.

Que Deu l'haja trobat en estat de gràcia, i el tenguí a la santa Gloria i doni consol i llarga vida a sa família an a qui acompanyam amb el sentiment.

(A. C. S.)

RELLIGIOSES

PARROQUIA

LA FESTA DE LA PURÍSSIMA

Diumenge passat a la Parròquia comensaren les Coranta Hores que cada any solen celebrarse amb motiu de la festa de l'Inmaculada Concepció. Predicà el Triduo el Rt P. Matas de St Felip Neri de Palma. Aquestes acabaren el dimars, diada de la Puríssima en que se celebrà solemníssima festa. Cada vespre heí hagué molta de concurrència; però el dia 8 a tots els actes l'Església s'omplí.

El dematí, la Comunió General de Congregants i Fies de Maria fou tant numerosa que fora de la darrera Missió, cap altra en recordam. Combregaren unes 1500 persones. A l'ofici heí assistí també molta gent; els bancs eren tots plens. El Chor de la Caritat cantà la Missa de Pius X i alguns hermosos motets. El vespre el temps plujós no convidava gaire i no obstant s'omplí, resultant una funció molt solemne. La Capella estava vistosament engalanada i profusament il·luminada produint un bon cop d'efecte.

Tant la Junta de l'Associació com sos Directors espirituals, com totes les fies de Maria mereixen l'enhorabona.

CONVENT

Demà s'hi celebrarà també la festa dedicada a la Puríssima amb la solemnitat en que acostumen els demés anys.

Predicarà el P. Cristófol Esteva de Ses Sitges T. O. R.

DE CA NOSTRA

METEOROLOGIA

Segueix el temps variable alternant dies o simplement hores de bon sol i aigo. A causa de la molta humitat que reina, el fret s'espesat bastant.

MORT

Además del Micer Coll (a. c. s) morí també dilluns passat en Rafel Gili (a) Comuna, que feya molt de temps que estava malalt. Dissapte a vespre havia rebuts els Sts Sagraments.

--Ahir, divenres, morí també l'amo vey de Ses Terres del qual diquerem que havia estat viaticat.

Al cel sien ells i Deu doni a ses famílies llarga vida per poder pregar per ells.

MALALT

El distingit medge i bon amic nostre D. Sebastià Blanes la setmana passada sufrí un fort atac de neuritis i és estat alguns dies malament; però gràcies a Deu se tróba molt millorat. Feim pregàries perquè Deu li retorn prest sa salut, si convé.

SAGRAMENTADA

Dilluns a vespre rebé els Sts Sagraments madó Quatre Atxes vey a d'el Sen Peix. Deu li ajudi per la part que més convenga.

PENSIO

Llegim a la premsa de Ciutat que's estada concedida una subvenció de 600 pts anuals al capitá d'infanteria artanenc D. Miquel Juan Pellicer, Comandant militar de Caabrera per la Crcu de St Hermeregild. Sia enhorabona.

REFORMES MUNICIPALS

Un tay de caminers trebaya activament en l'aixamplament del carrer de les Figueretes i un altre se dedica a la contrucció d'aceres en alguns carrers de la vila.

SECCIO AMENA I HUMORISTICA

ENDEVINAYES

Tu que entons be sa llaurada i pretens amb so conrà ves si me sats explicá quina planta al mon hi ha qu'als quatre pics que's segada si encare torna espigá amb un altra's sol mudá?

Porquer lo bon porqueret ves si'm saps endeviná quina cosa al mon hi ha que sempre sol tremolá tant si fa calor com fret ell sol fugir al voret i quant no't vou te sol eridá?

Una campaneta ve de sa muntanya i va vestideta color de castanya. Ella amb molta manya

porta una gorreta que han posadeta sempre l'acompanya.

FUGA

. e. m. d. R. v. n. j. r.
n. s. b. n. q. . . s. q. . . h. i. v. .
s. u. t. n. . n. v. . q. . . d. .
. s. t. e. d. n. s. l. p. r. g. t. r.

Les solucions al n.º. qui vé.

SOLUCIONS a les endevinayes del número passat.

- 1 Tronco.
- 2 Es paraigo.
- 3 Sa granera.
- 4 Es brossat.

CABILACIO

ploma.

EINES D'EN PONSET

Si voleu comprar EINES D'EN PONSET, cada dia les poreu trobar a CAN FRANCESC SALEM de Sa Plassa, aont hi ha establí el epòsit, i ell alguns diumenges serà aquí.

PIROTÉCNIA ESPINOSA

Nuevos programas para RAMILLETES DE FUEGOS ARTIFICIALES propios para fiestas particulares, de barrio, jardines ec. etc.

Novedad en FUEGOS ELÉCTRICOS de gran esplendor y uvas de fuego plateado y dorado.

FUEGOS JAPONESES—COHETES REALES con cabellera

Cohets de honor—Cohetes eléctricos—Cohetes escondidos—Cohetes reales con lluvia dorada y plateada.

Direcció: Artà, Taulera 16

Reservat per en
Guillem Bujosa (a) Ganancia

Prest sortirà l'anunci

¡¡AL PUBLICO EN GENERAL!!
JULIAN GARAU

Muy Sr mio:

Vea si le conviene alguno de mis artículos:

ESCOPETAS GARANTIZADAS	FORMACIÓN DE CAPITALES
MOTOCICLETAS Y BICICLETAS	NOVELAS CON VALIOSOS REGALOS
OPERACIONES BANCARIAS	INFORMES COMERCIALES
REGALOS PARA NOVIOS	GEMELOS; PATHEGRAMAS

Si desea más detalles indíquémelo y será servido en el acto.

Los artículos, (no todos) están expuestos en la droguería de la calle de:

PALMA NUM. 6-ARTA

¡Adquiera mis artículos!

SERVICIO DE CARRUAJES

DE

BARTOLOMÉ FLAQUER

(A) MANGOL

A todas las llegadas del Ferrocarril hay coche que parte directo para Capdepera y Calarratjada de estos puntos sale otro para todas las salidas de tren.

Hay también coches disponibles para las Cuevas y viajes extraordinarios.

DIRECCIÓN: ANGULO, 1.

Automòvils de lloguer

DELS GERMANS

SARD (A) TERRES

A cada arribada de tren van a l'Estació. Tenen servici combinat amb el Ferrocarril.

Excursions a Ses Coves, Calarratjada i demés punts de Mallorca a preus convenguts.

DIRIGIRSE:

Carré d'En Pitxol n.º 8.
 Id Son Servera n.º 29

ARTÀ.

Ensaimades i panets

En lloc se troben millós que a la

PANADERIA **Victoria**

ES FORN NOU

DE

Miquel Roca Castell

A sa botiga heu trobareu sempre pans panets, galletes, bescuits, rollets, i tota casta de pasticeria.

TAMBE SE SERVEIX A DOMICI

Neteda, prontitut i economia

DESPAIG:

Carrer de Palma 3 bis. ARTA

Disponibile

¿VOLEU ESTAR BEN SERVITS?!

EN JAUME PICO

(A) ROTCHET

te una Agencia entre Artá i Palma i heu va cada dia.

Serveix amb prontitut i seguredat tota classe d'encàrregs.

Direcció a Palma: Harina 38. An es costat des Centro Farmacèntic.

Artá: Palma n.º 3.

Si voleu menjar bo i llegítim

Oli d'oliva

dirigiu-vos a

D. JUSEP PIÑA

Quatre Cantons, 8-ARTA

Te olis de primera i segona classes a preus acomodats.

Serveix barrals de 16 litres a domicili.

VENTES EN GROS I AL DETALL

Grandes Almacenes

San José

DE

Vda. Ignacio Figuerola

-|=

¡HOY, COMO NADIE!

detalla en precios, esta casa, todas las

GRANDES NOVEDADES

Unicos almacenes que tienen en grandes existencias

TODO LO QUE SE REQUIERE PARA

VESTIR Y CALZAR

que venden más barato que nadie.

Teléfono 217 | Precio fijo

ESTA CASA NO TIENE SUCURSALES

ALMACENES MATONS

DE

RAFAEL FELIU BLANES

CALLE DE JAIME II n.º 39 al 49

Palma de Mallorca

SASTRERIA PARA SEÑORA

Y CABALLERO

ARTICULOS Y NOVEDADES.

PARA VESTIR DE TODAS CLASSES

GRANJA BARCINO

PER TOTA CLASSE D'AVIRAM DE RAÇA CUNIS, COLOMS, ALIMENTS ESPECIALS PER POLLS, I Ponedores, INCUBADORES, ANELLES, PLANS I CONSULTES.

CONSELL MALLORCA

AGENCIA DE ARTA A PALMA

I VICEVERSA

DE

ANTONI GILI (A) COMUNA

Y

BME. FLAQUER (A) MANGOL

SERVICI DIARI EN PRONTITUT I ECONOMIA

DE PREUS

ENCARREGS A DOMICILI

Palma -- Banch de S'oli, 24.

DIRECCIO Artá--Can Mangol, Angulo 1.

- Can Comuna--Pontarró 36.

CAFÉ SENSE MESTRANSA

de varies classes i preus

SEN TORRA CADA DIA

Venta en la botiga de comestibles d'en

JAUME CABRER

C. ANTONI BLANES